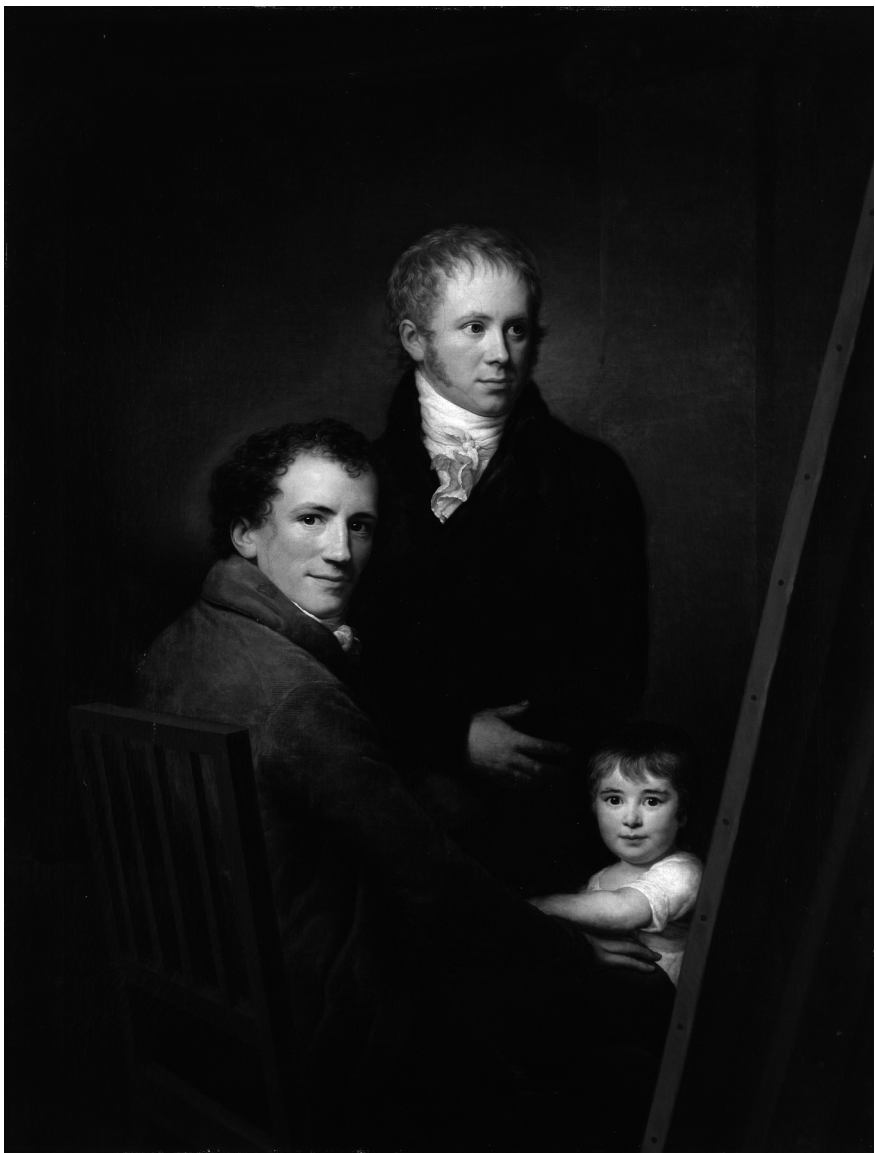

billede kontekst

EN REGNBUEFAMILIE I ROMANTIKKEN?

■ SISSEL BJERRUM FOSSAT

Selbstbildnis kaldes det store oliemaleri fra omkring 1803/04 på forsiden. Men udover kunstneren selv, Friedrich Carl Gröger (1766-1838), optræder også to andre personer. Hvem er de? Hvorfor optræder de på billedet? Og hvad kan vi vide om personernes indbyrdes forhold?

Ved første øjekast ligner maleriet et almindeligt familieportræt, men beskueren undrer sig ved en nærmere granskning af de navne, der anføres: Carl Friedrich Gröger, Heinrich Jacob Aldenrath (1775-1844) og Lina Gröger (1800-1852). Lina på 2-3 år var Grögers plejedatter. Aldenrath var ligesom Gröger portrætmaler, og billedet er formentligt malet på deres fælles atelier i Lübeck. Et moderne publikum vil hurtigt afkode billedet som et 1800-tals bud på en regnbuefamilie: to gange far og en baby. Enhver velafrettet historiker ved dog også, at homoseksualitet er en senere opfindelse, og denne betegnelse hjælper os ikke umiddelbart med at forstå, hverken hvordan personerne så sig selv, eller hvordan de blev opfattet af deres samtid.¹ For at komme nærmere svaret på disse spørgsmål vil jeg kort komme ind på Gröger og Aldenraths baggrund og "læse" Grögers selvportrætter for at se, hvordan han selv betragtede, eller i det mindste fremstillede, sit forhold til Aldenrath.

I 1798 drog Gröger sammen med den ni år yngre malerkollega Aldenrath til Dresden for at studere Rafaels Sixtinske Madonna. Som så mange andre af romantikkens følsomme sjæle havde Gröger et afgørende møde med det så åndfulde maleri.² Fra da af besluttede han sig efter sigende for til stadighed at fjerne sig fra alt det, "man i kunsten kunne kalde manieret."³ Opholdet i Dresden fik også på anden vis afgørende betydning. Ifølge den danske embedsmand August von Hennings, ændrede forholdet mellem de to malere sig på rejsen fra et lærer/elev-forhold til

1 Særligt Gröger optræder i en lang række forskellige kunsthistoriske og biografiske leksika. Senest beskrives han i Hergemüller (red.): *Mann für Mann*, 445-446. Opslagets forfatter Raimond Wolfert undgår behændigt at bruge kategorier som homoseksuel eller bøsse og holder sig til "Lebenspartner".

2 Vedr. receptionen af Rafaels Sixtinske Madonna se Christensen: *Gyldendals*, 197 og 'Den Sixtinske Madonna' i *Den store Danske* http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Billedkunst/Hovedv%C3%A6rker_-_europ%C3%A6isk_billedkunst/Den_Sixtinske_Madonna (10.10.2016).

3 *Geist der Journale*, 165.

et dybt venskab: ”Begge følte de, at de var dertil bestemt for og med hinanden at leve.”⁴

Efter 1814 bosatte de sig fast i Hamborg, hvor de havde samme adresse og sammen oprettede firmaet Gröger & Aldenrath. Ved sin død efterlod Gröger sin formue til Aldenrath og Lina, og Aldenraths familie sørgede for, at de to malere blev begravet ved siden af hinden på St. Michaelis kirkegården i Hamborg.⁵

Som sagt kan vi udelukke at Gröger og Aldenrath opfattede sig selv som homoseksuelle, men hvad var de så? I deres egne portrætter og i de samtidige kilder bringes andre i samtiden kendte og anerkendte formler i spil, som kunne gøre forholdet både forståeligt og acceptabelt: Venner, lærer og elev, forretningspartnere, kunstnere, romantikere eller ligefrem en slags familie. Mellem 1802 og 1804 malede Gröger flere selvportrætter, der kredsedde om hans forhold til Aldenrath. Disse malerier udgør de bedste kilder vi har til, hvordan parret så selv og ønskede at andre skulle se dem.

Grögers maleri, som er gengivet på forsiden, har både træk, der minder om et selvportræt i mere gængs forstand, og så familieportrættet. Gröger var storproducent af portrætter til den slesvig-holstenske og danske overklasse og mestrede portrætgenren til fulde, så vi må gå ud fra, at komposition og symbolik ikke er tilfældigheder. Gröger er portrættets centrum, som han sidder med blikket direkte vendt mod publikum. De øvrige personer optræder i intim nærhed med Gröger, og kontakten mellem ham og den lille pige, der i øvrigt spejler hans blik ud med beskueren, efterlader ingen tvivl om et familiært forhold. Tæt bag Gröger står Aldenrath og ser som en slags pater familias ud mod det fjerne – ud af portrættets lille intime rum. Han indtager en interessant dobbeltrolle i billedet både som et centralt medlem af det lille trekløver omkranset af Gröger og Lina og, ledes vi til at formode, som genstand for det portræt, som Gröger har påbegyndt på staffeliet. Han indtager en positur, som vi genfinder hos mange af de portrætterede i Grögers malerier: alvorlig men ikke uvenlig med øjnene rettet mod det fjerne, iført pæn jakke med halsbind. Når man betragter portrættets komposition som helhed, minder det i høj grad om Grögers familieportrætter. Som eksempel kunne man nævne portrættet af den franske konsul i Hamborg, Souchey, og familie fra 1805, hvor moderen sidder på en stol med det yngste barn på skødet og ser direkte mod publikum, og faderen står mellem de to ældste med blikket rettet skråt ud mod et ubestemmeligt punkt. Fællesskabet mellem Gröger og Aldenrath findes altså både i kunsten og i et intimt familiært forhold.

Portrættet står som sagt ikke alene. Der findes både et tidligere forstudie fra 1802 og et samtidigt selvportræt med udgangspunkt i samme motiv.⁶ Her fremstilles forholdet mellem Gröger og Aldenrath noget anderledes. I forstudiet op-

4 Hennings: *Der Genius*, 130.

5 Viegna-Wilberg: *Der Maler*, 12.

6 Mange af Grögers malerier kan ses i Viegna-Wilberg: *Der Maler*.

træder en hund på barnets plads! Dyret symboliserer venskabet mellem de to malere. Hvor Aldenrath indtog en næsten faderlig, men også lidt fraværende figur på det færdige maleri, er han på forstudiet deltagende og ser vurderende på Grögers staffeli med en hånd spekulativt under hagen. På selvportrættet fra 1803/04 optræder Gröger alene, men ellers ligner det "familieportrættet". Nu kan vi imidlertid se motivet på hans maleri på staffeliet, som han sidder foran, og her anes at Aldenraths ansigt tage form på lærredet. Igen understreger han, at han er så nært forbundet med Aldenrath, at de begge må med på selvportrættet. Et fællesskab i kunsten, hvor Aldenrath måske ligefrem var Grögers muse?

Forholdet mellem Gröger og Aldenrath må uden tvivl skulle forstås i rammerne af romantikkens venskabskultur, hvor nære, følsomme venskaber mellem mænd blev dyrket.⁷ I Grögers portrætter tegnes konturerne af et forhold til Aldenrath, der var mere end blot et almindeligt venskab. Den trofaste hund kom på en eller anden måde til kort som symbol på forholdet og var kun med på det ufærdige forstudie. I stedet ændrede Gröger maleriets karakter til, hvad der bedst kan beskrives som et familieportræt. Også i senere portrætter af de to trak Gröger på kompositioner, der ellers var forbeholdt portrætter af ægtefolk.⁸

Ser vi en regnbuefamilie på Grögers maleri? Nej, i hvert fald ikke i moderne forstand. Kildegrundlaget er tyndt, men Grögers rolle som plejefar for Lina var ikke opstået som et ønske fra hans side om at få et barn. Som det mest velhavende medlem af familien var han simpelthen forpligtet til at tage ansvaret for frugten af sin yngre brors uægteskabelige forhold. Malerparret var i øvrigt ikke ene om at opdrage pigen. Aldenraths søster Johanna førte husholdningen i en periode, og det er nærliggende, at hun tog sig af den lille. Grögers portrætter vidner desuden ikke om samme "forelskelse" i barnet som i vennen. Der findes et enkelt portræt af hende i omkring 14-års alderen, der til gengæld fremhæves som Grögers bedste værker.⁹ Ikke desto mindre: alle forbehold tilgodeset, så fungerede de tre vitterligt som en familie. De boede under samme tag og Lina og Aldenrath arvede som de eneste efter Gröger.¹⁰ Efter Grögers død tog Aldenrath sig af Lina, som i 1843 lå alvorligt syg i Hamborg. Her huskes hun i øvrigt som Aldenraths plejedatter, hvilket måske ikke på papiret var korrekt, men i høj grad bekræfter billedet af en lille familie med to gange far.¹¹

7 Se eksempelvis Andersen: *Andersen*, 247-256.

8 Eksempelvis det smukke dobbeltportræt der i 2013 blev opkøbt af museet på Schloss Gottorf. Se www.freundeskreis-gottorf.de. (10.10.16) Et andet godt eksempel findes på museet Jenisch Haus i Altona.

9 Portrættet af Lina udstilles som det eneste af Grögers malerier i den permanente afdeling af Kunsthalle Hamburg. Se også Lilli Martius: *Schleswig-holsteinische Malerei im 19. Jahrhundert*, 82.

10 Testamentet er gengivet i sin helhed i note 48 i Peter Vignau-Wilberg, 1971, 33.

11 *Hamburgische Künstler-Lexicon*, Verein für Hamburgische Geschichte, 1854, 3.

LITTERATUR

- Andersen, Jens: *Andersen. En biografi*, bind 1, København: Gyldendal, 2003.
- Christensen, Charlotte: *Gyldendals bog om engle*, København: Gyldendal, 2005.
- Geist der Journale im Gebiete der schönen Wissenschaften und Künste*, Leipzig, 1802.
- Hamburgische Künstler-Lexicon*, Hamburg: Verein für Hamburgische Geschichte, 1854.
- Hennings, August von: *Der Genius des neunzehnten Jahrhunderts*, Altona, 1802.
- Hergemüller, Bernd-Ulrich (red.): 'Mann für Mann'. *Biographisches Lexikon zur Geschichte von Freundschaftsliebe und mann männlicher Sexualität im deutschen Sprachraum*, Hamburg: MännerschwarmSkript Verlag, 2010.
- Martius, Lilli: *Schleswig-holsteinische Malerei im 19. Jahrhundert*, Neumünster: Karl Wachholtz Verlag, 1971.
- Viegnau-Wilberg, Peter: *Der Maler Friedrich Carl Gröger*, Neumünster: Karl Wachholtz Verlag, 1971.

Websider

www.denstoredanske.dk, 'Den Sixtinske Madonna' (10.10.16)

www.freundeskreis-gottorf.de (10.10.16)

SISSEL BJERRUM FOSSAT
 PH.D., VIDENSKABELIG MEDARBEJDER,
 MØNTERGÅRDEN, ODENSE BYS MUSEER.
 SIBFO@ODENSE.DK